

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ШУРАШКЕВИЧ ВАСИЛЬ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 343.102: 343.77

**РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНОГО ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ
ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник

кандидат юридичних наук

Грига Марія Андріївна,

Національна академія внутрішніх справ,
старший науковий співробітник наукової лабораторії
з проблем протидії злочинності

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник,
заслужений юрист України

Рогатюк Ігор Володимирович,

Інститут спеціальної підготовки Національної академії прокуратури України,
старший викладач відділу підготовки прокурорів з процесуального керівництва та
криміналістичного забезпечення досудового розслідування

кандидат юридичних наук, доцент

Давиденко Валерій Степанович,

Київський національний торговельно-економічний університет,
доцент кафедри загальноправових дисциплін

Захист відбудеться «17» травня 2019 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 26.007.05 у Національній академії внутрішніх справ за адресою:
03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх
справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «16» квітня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д. О. Савицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Належне функціонування систем енергопостачання населення залежить від безперебійної роботи електроенергетичного комплексу. Відтак наслідки пошкодження об'єктів електроенергетики, крім значних матеріальних збитків власникам, можуть створювати серйозну загрозу соціальній інфраструктурі, а отже, мають надзвичайно високий потенційний ступінь суспільної небезпеки.

За даними офіційної статистики, кількість облікованих у 2018 р. кримінальних правопорушень у галузі постачання електроенергії становить 1,4 тис. зі збитками понад 12,5 млн грн (відшкодовано близько 8 млн грн). При цьому кількість зареєстрованих фактів умисного пошкодження об'єктів електроенергетики (ст. 194–1 КК України), починаючи з 2013 р., становить 1,6 тис¹.

На практиці ж розслідування таких злочинів часто викликає багато ускладнень, що полягають, передусім, у необхідності невідкладного застосування спеціальних знань у галузі електроенергетики та налагодження ефективної взаємодії з представниками обслуговуючих компаній. Особливості локалізації об'єктів електроенергетики (передусім поза межами населених пунктів) зумовлюють неочевидний характер переважної більшості діянь, а їх виявлення представниками відповідних енергопідприємств відбувається у значному часовому відриві від події злочину, що призводить до втрати важливої криміналістично значущої інформації та спотворення слідової картини. Сліди умисного пошкодження багатьох конструктивних елементів та обладнання можуть зникати й під впливом атмосферних явищ з урахуванням їх розміщення на відкритому просторі.

Науковим підґрунтям дослідження стали фундаментальні праці вчених, присвячені різним питанням методики розслідування злочинів, зокрема Ю. П. Аленіна, Л. І. Аркуші, В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, П. Д. Біленчука, В. І. Василичука, А. Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, І. В. Гори, В. Я. Горбачевського, М. Л. Грібова, В. С. Давиденка, А. В. Іщенко, В. А. Журавля, Н. І. Клименко, В. А. Колесніка, В. О. Коновалової, В. В. Лисенка, Є. Д. Лук'янчикова, Г. А. Матусовського, Д. Й. Никифорчука, Ю. Ю. Орлова, М. А. Погорецького, І. В. Рогатюка, М. В. Салтевського, М. Я. Сегая, Р. Л. Степанюка, О. В. Таран, О. Ю. Татарова, В. В. Тіщенко, В. В. Топчія, Л. Д. Удалової, П. В. Цимбала, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітька, В. В. Юсупова та ін. Прикладні аспекти розслідування злочинів, що посягають на об'єкти життєзабезпечення, досліджували також М. В. Капустіна (2007 р.), П. О. Кудлай (2009 р.), Л. В. Дундич (2011 р.), Ю. Я. Олійник (2014 р.), В. Я. Дуда (2015 р.), Б. К. Слободянюк (2016 р.) та ін.

¹ Звіт Генеральної прокуратури України про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, установах, організаціях за видами економічної діяльності за 2014–2017 рр. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/stst.html>.

Аналіз наукового доробку дає змогу дійти висновку про відсутність окремого комплексного наукового дослідження, присвяченого вивченню проблем розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики, що зумовлює низький рівень методичного забезпечення процесуальної діяльності слідчих підрозділів та недостатню ефективність збирання доказів стороною обвинувачення. Зазначене й зумовлює вибір теми дисертаційного дослідження та визначає його актуальність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрямок дослідження узгоджується з положеннями Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України № 287/2015), Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (Указ Президента України № 5/2015), Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» (розпорядження Кабінету Міністрів України № 605-р/2017), Переліком пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року (постанова Кабінету Міністрів України № 942/2011), Пріоритетними напрямами наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на 2015–2019 рр. (наказ МВС України № 275/2015), планами науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2016–2018 роки.

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 жовтня 2015 р. (протокол № 5) та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (реєстр. № 1019, 2017).

Мета і задачі дослідження. *Мета* роботи полягає у формуванні теоретичних і прикладних основ методики розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких *задач*:

- з'ясувати сучасний стан наукових досліджень проблем розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики;
- охарактеризувати предмет, обстановку вчинення і типову особу злочинця даної категорії кримінальних правопорушень;
- визначити найбільш поширені способи учинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики;
- окреслити обставини, що підлягають доказуванню на початковому етапі розслідування;
- систематизувати типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики та запропонувати відповідні програми дій слідчого;
- розкрити особливості використання спеціальних знань під час збирання доказів;
- з'ясувати специфіку проведення огляду місця події у кримінальних провадженнях зазначеної категорії;
- висвітлити тактичні особливості підготовки та проведення допитів підозрюваних, свідків і представників енергопідприємств у таких провадженнях;

– розглянути можливості слідчого експерименту, а також організаційні особливості та напрями проведення обшуків на початковому етапі розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики.

Об'єкт дослідження – правовідносини, що складаються у зв'язку з виявленням та розслідуванням умисного пошкодження об'єктів електроенергетики.

Предмет дослідження – розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань при проведенні дослідження у комплексі застосовувались загальнонаукові та спеціально-правові методи. Методологічною основою дослідження став *діалектико-матеріалістичний метод* наукового пізнання соціально-правових явищ. Крім того, використано такі методи: *історико-правовий* – для дослідження генезису і стану наукового розроблення проблем розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики, а також законодавчого закріплення (нормами матеріального і процесуального права) засад кримінальної відповідальності за зазначені злочини (підрозділ 1.1); *догматичний* – для тлумачення юридичних категорій, поглиблення та уточнення понятійного апарату дослідження (підрозділи 1.2, 1.3); *порівняльно-правовий* – під час аналізу норм національного та міжнародного законодавства, наукових категорій, визначень і підходів (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.1); *системно-аналітичний* – для аналізу практики розслідування даних злочинів з метою виокремлення системи найбільш поширених способів учинення і класифікації типових слідчих ситуацій (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.2); *типологічний* – при дослідженні типової особи злочинця та найбільш сталих просторово-часових характеристик обстановки вчинення злочинів (підрозділ 1.3); *статистичні* (групування, зведення, аналіз кількісних показників) – для аналізу судових вироків за ст. 194–1 КК України Єдиного державного реєстру судових рішень (у всіх розділах дисертації), а також *соціологічні* (анкетування, інтерв'ювання) – у процесі вивчення думок працівників слідчих підрозділів щодо проблем розслідування умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики (у всіх розділах дисертації).

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнені матеріали вивчення 93 кримінальних проваджень про злочини, що передбачені ст. 194–1 КК України, 172 відповідні обвинувальні вирoki судів та 56 висновків експертів (експертизи матеріалів, речовин та виробів, трасологічна та електротехнічна експертизи), а також 58 відповідних актів розслідувань технологічних порушень роботи об'єктів електроенергетики за період 2014–2018 рр.; зведені дані анкетування 138 слідчих Національної поліції (Київська, Вінницька, Дніпропетровська, Херсонська області та м. Київ) і 37 судових експертів Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, а також Вінницького, Дніпропетровського та Київського науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів МВС України; систематизована статистична звітність про стан злочинності та результати роботи правоохоронних органів за 2014–2018 рр.; аналітичні матеріали та інформаційні довідки МВС, Національної поліції, Генеральної прокуратури, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду

цивільних і кримінальних справ, Державної служби статистики, Державної інспекції енергетичного нагляду (звіти електропередавальних організацій щодо розкрадання об'єктів розподільчих електричних мереж, пошкоджених кабельних ліній електропередачі, оцінки технічного стану об'єктів розподільчих електричних мереж тощо), а також власний практичний досвід роботи дисертанта в органах прокуратури Київської області упродовж 2009–2019 рр.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці монографічним дослідженням теоретичних та практичних питань, які визначають методологічні засади розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики з урахуванням сучасного стану законодавства та правозастосовної практики. У дослідженні сформульовано та обґрунтовано низку висновків і пропозицій, що мають значення як для криміналістичної науки, так і діяльності органів досудового розслідування. Зокрема:

вперше:

- сформульовано наукові основи методики розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики, що містить практичні рекомендації стосовно організації початкового етапу розслідування, проведення слідчих (розшукових) дій та використання спеціальних знань;

- розкрито зміст та запропоновано криміналістичну класифікацію способів учинення умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики за об'єктом злочинного посягання (конструктивні елементи опор ліній електропередач, електрокабель, трансформаторне мастило, обладнання трансформаторних підстанцій), можливістю доступу до таких об'єктів (пов'язані з необхідністю подолання перешкод; стосовно об'єктів, що функціонують в умовах вільного доступу), ступенем загальної небезпечності (загальнонебезпечні та не пов'язані із загальнонебезпечними явищами і процесами);

- систематизовано документальні джерела криміналістично значущої інформації, що містять відомості про належність об'єкта електроенергетики певному енергообслуговуючому підприємству, засвідчують стан відповідного об'єкта електроенергетики до і після вчинення злочину, підтверджують факт проведення ремонтних робіт та відключень на ділянках обслуговування, встановлюють причинний зв'язок між його злочинним пошкодженням та негативними наслідками, визначають вид і розмір матеріальних збитків, містять інформацію про працівників енергопідприємств;

удосконалено:

- підходи до формування криміналістичної характеристики умисного пошкодження об'єктів електроенергетики, відповідно до якого виокремлено найбільш значущі її елементи (предмет злочину; спосіб учинення, що зумовлює утворення відповідної слідової картини; обстановка учинення, яка визначає просторово-часові межі події злочину, та типова особа злочинця), що сприяють успішному практичному розв'язанню тактичних завдань розслідування;

- перелік деталізованих обставин, які підлягають доказуванню під час розслідування умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики, зокрема дані про належність та функціонально-технічний стан відповідного об'єкта до та після

злочину, основним джерелом яких визначено документи, що надає енергопідприємство, якому завдано шкоду внаслідок злочинних дій;

– положення ситуаційного підходу шляхом виокремлення типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики за обсягом та повнотою інформації про подію злочину, визначеністю даних про особу злочинця; характером джерела інформації про злочин; наявністю даних про вчинення злочину групою осіб, та відповідні алгоритми (програми) дій слідчого в таких ситуаціях;

дістало подальший розвиток:

– організаційно-тактичні підходи щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики, зокрема огляду місця події, допиту, слідчого експерименту та обшуку;

– наукове обґрунтування використання слідчим спеціальних знань для збирання доказів умисного пошкодження об'єктів електроенергетики шляхом залучення спеціалістів з електротехнічного обслуговування (інженери служби ліній енергопідприємства, з організації експлуатації та ремонту, з режимів оперативно-диспетчерської служби, електромонтер оперативно-виїзної бригади) та інших фахівців технічного профілю (електриків, енергетиків, технологів) для надання технічної допомоги, проведення відповідних експертних досліджень та встановлення розміру збитків;

– теоретичні та методологічні положення, які стосуються аналізу злочинної діяльності, пов'язаної з умисним пошкодженням об'єктів електроенергетики та особливостей розслідування таких злочинів у різні історичні періоди.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджено й надалі може бути використано у:

практичній діяльності органів досудового розслідування – для безпосереднього використання розроблених методичних рекомендацій слідчими Національної поліції під час розслідування умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 6 червня 2018 р.);

освітньому процесі – для підготовки лекцій, навчальних програм, тестових завдань, під час проведення різних видів занять з дисциплін «Криміналістика» і «Особливості розслідування окремих видів злочинів» (акт Національної академії внутрішніх справ від 26 грудня 2017 р.);

науково-дослідній роботі – для подальшого дослідження проблем та розроблення науково обґрунтованих положень і рекомендацій з питань розслідування умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики (акт Національної академії внутрішніх справ від 14 лютого 2018 р.).

Особистий внесок здобувача становлять опубліковані праці, у яких відображено власні наукові результати та практичні рекомендації з проблем розслідування умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики. Наукові ідеї та розроблення, що належать співавторам опублікованих методичних рекомендацій,

наукової статті й тез доповідей (авторська частка яких становить не менше 50 %), у дисертації не використовувалися.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та висновки дисертації оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських, міжвузівській, міжвідомчій науково-практичних конференціях та наукових читаннях, зокрема: «Актуальні питання правової теорії та юридичної практики» (Одеса, 12–13 серпня 2016 р.); «Актуальні проблеми кримінального права» (Київ, 16 листопада 2017 р.); «VII наукові читання, присвячені пам'яті академіка В. В. Копейчикова» (Київ, 17 листопада 2017 р.); «Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи» (Київ, 24 листопада 2017 р.); «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (Запоріжжя, 26–27 січня 2018 р.); «Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства» (Харків, 16–17 лютого 2018 р.); «Теорія і практика судової експертизи та криміналістики» (Київ, 27 лютого 2018 р.); «Актуальні проблеми прав людини, держави та вітчизняної правової системи» (Дніпро, 6–7 квітня 2018 р.); «Актуальні питання досудового розслідування» (Кривий Ріг, 12 жовтня 2018 р.); «Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики» (Харків, 21 листопада 2018 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 19 наукових публікаціях, сім з яких – у журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у зарубіжному науковому виданні, десять – тези наукових доповідей у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій та наукових читань, а також двох збірках методичних рекомендацій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (282 найменування на 28 сторінках) та 11 додатків на 28 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 246 сторінок, з них обсяг основного тексту – 190 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів; конкретизовано шляхи та форми їх упровадження й апробації; наведено характеристику публікацій дисертанта з відображенням основних положень дослідження, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретичні основи дослідження та криміналістична характеристика умисного пошкодження об'єктів електроенергетики» складається з трьох підрозділів і присвячений комплексному теоретичному та правовому аналізу досліджуваних злочинів як підґрунтя для формування криміналістичної методики їх розслідування.

У підрозділі 1.1 «*Стан наукових досліджень проблем розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики*» проаналізовано генезис і стан наукового розроблення проблем розслідування означених злочинів.

Підґрунтя для формування засад методики розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики становлять наукові праці, присвячені проблемам розслідування майнових злочинів загалом, а також злочинів, предметом яких є об'єкти життєзабезпечення (об'єкти житлово-комунального господарства, шляхи сполучення, рухомі склади і судна, об'єкти магістральних або промислових нафтопродуктопроводів, лінії зв'язку), з огляду на аналогію в контексті характеристик предмета злочинного посягання, способу вчинення, слідової картини, призначуваних експертних досліджень.

Встановлено, що з 2000 р. у межах визначеної тематики проведено низку дисертаційних досліджень, що стосувалися проблем методики розслідування крадіжок (незаконних заволодінь), зокрема кольорових металів (Т. І. Ястребова, 2004 р.), на металургійних підприємствах (Є. М. Шустіков, 2006 р.), вантажів на залізничному транспорті, учинених злочинними групами (М. В. Капустіна, 2007 р.), організованими групами (Л. В. Дундич, 2011 р.) та неповнолітніми (П. О. Кудлай, 2009 р.), електричної енергії шляхом її самовільного використання (С. А. Вельможний, 2009 р.), газу із газопроводів (А. О. Желдакова, 2009 р.), а також умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства (Ю. Я. Олійник, 2014 р.).

Відсутність окремого фундаментального дослідження проблем розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики спричинило наявність прогалин у методико-криміналістичному забезпеченні розслідування таких злочинів (86,7 % опитаних правоохоронців вважають цей чинник визначальним), що вплинуло на визначення пріоритетних напрямів дисертаційної роботи.

У підрозділі 1.2 «*Криміналістична характеристика предмета, обстановки вчинення злочину та особи злочинця*» розкрито зміст і взаємозв'язки зазначених елементів криміналістичної характеристики умисного пошкодження об'єктів електроенергетики.

Відповідно до матеріалів практики, предметом злочину, передбаченого ст. 194–1 КК України, найчастіше є металеві елементи опори лінії електропередачі (кутники, хомути, степ-болти) – 56,2 %; магістральні кабелі та електричні дроти (22,3 %); обладнання трансформаторних підстанцій, у тому числі трансформатори, запобіжники, трансформаторне мастило (21,5 %).

Місце вчинення злочину, крім місця безпосередньої реалізації (виконання) злочинних дій, включає ділянки території зі слідами підготовки до злочину, шляхи пересування злочинців, місце стоянки транспортного засобу, а також місця приховування знарядь, засобів та предмета злочинного посягання.

Більшість злочинів (56,3 %) вчиняють поза межами населених пунктів (уздовж трас, поблизу залізничних станцій, у лісосмугах, на територіях колишніх підприємств). Концентрація розгалуженої системи об'єктів електроенергетики в Південно-східних регіонах нашої країни обумовлює вчинення значної кількості

злочинів (54,8 %) саме на цій території, зокрема, у Запорізькій (39,3 %) та Дніпропетровській (15,5 %) областях.

Поширеними каналами реалізації викраденого майна є збут приватним особам (45,6 %), здавання в пункти прийому металобрухту (37,4 %), використання на власні потреби (6,2 %). Не встигають реалізувати викрадене майно до моменту затримання 10,8 % причетних до злочину осіб.

Особливості способів учинення та характеристики предмета злочинного посягання обумовлюють вчинення більшості (68,1 %) означених злочинів за попередньою змовою групою осіб, з них з розподілом ролей співучасників – 63,2 %. Близько 40 % керівників злочинних груп раніше притягувались до кримінальної відповідальності за злочини проти власності, а у 57,5 % випадків участь до групи залучалась особа, яка була причетна до електроенергетичної галузі (освіта, робота, зв'язки).

У підрозділі 1.3 *«Способи вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики»* обґрунтовано, що спосіб є ключовим елементом криміналістичної характеристики досліджуваних злочинів, з огляду на його значущість для формування доказової бази, та має важливе методологічне значення для обрання ефективної тактики подальшого розслідування.

Наголошено, що способи умисного пошкодження об'єктів електроенергетики здебільшого є повноструктурними. На основі вивчення матеріалів кримінальних проваджень виокремлено та охарактеризовано низку об'єктивних (якісні і кількісні ознаки та властивості предмета злочинного посягання, умови охорони, пора року і час доби) і суб'єктивних (причетність злочинця до об'єкта електроенергетики, знання особливостей його експлуатації, склад злочинної групи, наявність злочинних зв'язків з працівниками обслуговуючих підприємств, професійний і кримінальний досвід злочинців, фізіологічні та моральні якості співучасників) чинників, що впливають на формування способу вчинення злочину.

Виокремлено дії осіб, спрямовані на підготовку до вчинення злочину: підбір співучасників, які володіють професійними навичками в галузі електроенергетики, мають злочинний досвід, налагоджені канали збуту викраденого, транспортний засіб; вибір об'єкта електроенергетики, щодо якого передбачається вчинення злочину (збір інформації про його функціональні характеристики, умови охорони, а також обстановку, в якій має бути вчинено злочин); підшукування засобів і знарядь вчинення злочину, транспорту для пересування і перевезення викраденого; пошук каналів збуту викраденого і місць його збереження (за місцем проживання і роботи; на місцевості, що прилягає до об'єкта), створення схованок для винесення (вивезення) викраденого.

Приховування (маскування) злочину полягає в поширенні неправдивої інформації про тимчасову неможливість експлуатації або вилучення об'єкта електроенергетики у зв'язку з його ремонтом або заміною; цілеспрямованому викривленні обставин з метою поширення хибної думки про знищення або пошкодження об'єктів електроенергетики внаслідок непереборної сили природного (стихії) чи техногенного (перенапруга) характеру; видаванні себе за представника обслуговуючої організації, якій надано право вчиняти дії щодо

планового ремонту або заміни об'єкта електроенергетики; невідкладній реалізації викрадених частин об'єкта електроенергетики шляхом здавання до пунктів збирання металобрухту чи продажу приватним особам.

Розділ 2 «Початковий етап розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики» складається з трьох підрозділів і присвячений з'ясуванню специфіки обставин, що підлягають встановленню, висвітленню типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування та особливостей використання спеціальних знань.

У підрозділі 2.1 *«Обставини, що підлягають доказуванню на початковому етапі розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики»* на основі положень ч. 1 ст. 91 КПК України деталізовано об'єктивні і суб'єктивні обставини, які підлягають доказуванню з огляду на ознаки злочинів, передбачених ст. 194–1 КК України.

Зважаючи на особливості локалізації (часто поза межами населених пунктів), важливе значення має встановлення даних, що чітко визначають місцезнаходження пошкодженого об'єкта електроенергетики. По-перше, це важливо для визначення належності місця розташування об'єкта електроенергетики до території, яка обслуговується певним слідчим підрозділом; по-друге, дасть змогу з'ясувати, на балансі якого енергообслуговуючого підприємства він перебуває. Особливістю є також необхідність визначення функціонально-технічних характеристик об'єкта електроенергетики напередодні вчинення злочину для встановлення причинного зв'язку між діями зловмисників та шкідливими наслідками. Доведення такого зв'язку також виявляє специфіку, яка полягає в необхідності врахування таких чинників, як проведення ремонтних робіт, планових та позапланових вимикань електроенергії, метеорологічних умов, що впливали на стан пошкоджених об'єктів, тощо. Обов'язкове встановлення розміру матеріальних збитків унаслідок вчинення злочину також є відзнакою процесу доказування в даній категорії проваджень.

Значущими джерелами інформації про обставини, що підлягають доказуванню, визнано документи, які надають енергопідприємства: про належність, стан та функціональні особливості об'єктів електроенергетики (довідки про характеристики, стан та перебування об'єкта електроенергетики на балансі певного енергопостачальника; акти інвентаризації; бланки перемикачів; журнал дефектів та неполадок на електроустановках); про виявлення і фіксацію пошкоджень, а також результати власних розслідувань (акти виявлення викрадення та пошкодження майна, розслідувань технологічних порушень); про причинно-наслідковий зв'язок між пошкодженням та негативними наслідками (акти/довідки про технологічні порушення та їх причини); про обсяг матеріальних збитків (акти оцінки вартості демонтованих конструктивних елементів) та ін. За результатами опитування, одним з ускладнень, що виникають під час розслідування таких злочинів, є необхідність опрацювання нормативно-правових джерел і технічної документації (96,3 %). Для полегшення роботи практичних працівників відповідні документальні джерела систематизовано за їх змістом.

У підрозділі 2.2 *«Типові слідчі ситуації та алгоритми дій слідчого на початковому етапі розслідування умисного пошкодження об'єктів*

електроенергетики» визначено, що на формування типових слідчих ситуацій під час розслідування даних злочинів передусім впливає наявність та обсяг інформації про спосіб, місце і час його вчинення, особу злочинця та предмет злочинного посягання. Під час розслідування даної категорії злочинів менша складність виникає у встановленні предмета злочинного посягання та способу його вчинення і значно складніше встановити особу злочинця.

Залежно від заявленого критерію, визначено такі типові слідчі ситуації: виявлено пошкоджений об'єкт електроенергетики; встановлено місце та предмет злочинного посягання, ймовірний спосіб вчинення злочину, проте час та учасники події злочину невідомі, викрадені частини об'єкта електроенергетики не знайдені (45,8 %); особу затримано під час перевезення (переміщення) або збуту викраденого майна, відсутні відомості про пошкоджений об'єкт електроенергетики, місце, час, спосіб вчинення злочину та інших його учасників (32,6 %); особу, яка вчинила злочин, затримано на місці події або одразу після вчинення, відомі місце, час і спосіб вчинення пошкодження та предмет злочинного посягання (12,1 %); виявлені складові об'єкта електроенергетики (у лісосмузі, яру або інших місцях), які злочинці ймовірно приховали, не маючи можливості відразу здійснити перевезення (11,5 %).

Залежно від ступеня повноти та визначеності інформації про підозрюваного, виокремлено типові слідчі ситуації: відомості про особу, яка вчинила умисне пошкодження об'єктів електроенергетики, відсутні у зв'язку із вчиненням злочину в умовах неочевидності (82,4 %); особу, яка вчинила злочин, не затримано, однак встановлено свідків (очевидців) злочину (9,1 %); підозрюваного затримано на місці вчинення злочину (6,4 %); підозрюваний у вчиненні умисного пошкодження об'єктів електроенергетики загинув на місці вчинення злочину (2,1 %). Залежно від джерела надходження інформації про злочин: повідомлення про умисне пошкодження об'єктів електроенергетики надійшло від регіональних енергопідприємств, на ділянках обслуговування яких розміщено об'єкти (65,3 %); про пошкодження повідомили споживачі електроенергії, у яких виникли проблеми з енергопостачанням і які виявили зазначені пошкодження поблизу місця проживання (13,3 %); про злочин стало відомо під час розслідування інших кримінальних правопорушень (11,6 %); про подію злочину повідомили випадкові свідки (8,2 %).

Відповідно до характеру кожної з окреслених слідчих ситуацій, запропоновано алгоритми дій слідчого, що містять перелік невідкладних і подальших слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій.

У підрозділі 2.3 *«Використання спеціальних знань під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики»* досліджено специфіку залучення спеціалістів та призначення судових експертиз в окремих ситуаціях розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень.

Більшість працівників органів досудового розслідування постійно (67,5 %) звертаються по допомогу до спеціалістів різного профілю, найбільш затребуваними з яких є працівники галузі електроенергетики та електробезпеки. На основі аналізу функціональних обов'язків електротехнічних працівників

визначено напрями їх залучення до процесу розслідування, зокрема для ліквідації інформаційних прогалин в умовах конкретного провадження.

В умовах неочевидності більшості досліджуваних злочинів обґрунтовано виключну значущість результатів експертних досліджень матеріально-фіксованих відображень (слідів) злочинних дій та залучення інспектора-криміналіста для збирання матеріалів для експертних досліджень. На основі аналізу кримінальних проваджень, що розглядаються, визначено перелік видів та підвидів судових експертиз, що найчастіше проводяться: трасологічна експертиза (слідів транспортних засобів (46,3 %), дактилоскопічна (26,4 %), слідів знарядь (53,4 %), взуття (37,8 %), цілого за частинами (17,6 %)); експертиза матеріалів, речовин та виробів (нафтопродуктів та пально-мастильних матеріалів (12,9 %), металів і сплавів (17,5 %), полімерних матеріалів (8,3 %); ґрунтів (4,2 %)); електротехнічна експертиза (27,5 %); судово-медична експертиза (4,3 %); пожежно-технічна експертиза (2,1 %); товарознавча (51,2 %). Окреслено можливості кожного з наведених експертних досліджень та сформульовано орієнтовні переліки питань, що можуть бути вирішені під час їх проведення.

Розділ 3 «Проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики» складається з трьох підрозділів, у яких розглянуто питання організації і тактики проведення огляду місця події, допиту, слідчого експерименту та обшуку з метою отримання і перевірки доказової інформації.

У підрозділі 3.1 *«Огляд місця події під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики»* з'ясовано, що місце вчинення даних злочинів часто охоплює значну за площею територію, зокрема, локалізується в межах однієї, чітко визначеної ділянки місцевості, де розміщується пошкоджений об'єкт (47,3 %); розташоване на двох і більше ділянках (34,8 %); має значну протяжність території (57,4 %). У зв'язку з цим, обґрунтовано актуальність встановлення раціональних меж огляду (на складності чого наголошують 54,6 % опитуваних слідчих) та запропоновано рекомендації з урахуванням конкретних ситуацій огляду, що визначаються характеристиками території, на якій розміщується пошкоджений об'єкт електроенергетики, наявністю та локалізацією слідів пересування злочинців або предметів, що мають ознаки речових доказів (знаряддя злочину, частини викраденого тощо).

Акцентовано на необхідності ретельного огляду та з'ясування стану пошкодженого об'єкта електроенергетики з детальною фіксацією відповідних відомостей у протоколі. Зокрема, обов'язковими є фіксація маркування (номера об'єкта); встановлення того, які саме частини об'єкта пошкоджено або викрадено, а також з'ясування їх кількості, форми, розмірів та інших характеристик для здійснення в подальшому їх пошуків.

У підрозділі 3.2 *«Допит під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики»* виокремлено категорії осіб, які можуть визнаватись свідками таких злочинів, та визначено інформацію, яку можна від них отримати. Наголошено на необхідності ретельної підготовки до проведення допиту свідків, зважаючи на результати опитування слідчих (лише 35,7 % респондентів при

підготовці до даної слідчої дії вивчають відповідні нормативно-правові та відомчі документи, а також реалізують інші організаційно-підготовчі заходи).

Обґрунтовано виняткове значення показань представників енергопідприємства, якому належить пошкоджений об'єкт електроенергетики, адже зазвичай саме вони виявляють ознаки таких злочинів. Від даної категорії допитуваних можна отримати відомості про точне місцезнаходження об'єкта; час виявлення пошкодження та його ймовірний спосіб; ким і як усувалися наслідки пошкодження; чи вилучалися якісь складові об'єкта та де вони зараз зберігаються; чи траплялися такі події раніше на ввіреній їм ділянці; хто з працівників підприємства міг сприяти вчиненню злочину; чи не проводились на ввірених їм об'єктах ремонтні роботи, пов'язані з вилученням (заміною) конструктивних елементів об'єктів електроенергетики; чи мали місце обставини, які сприяли вчиненню злочину (відсутність освітлення, охорони) тощо.

При вчиненні досліджуваного злочину групою осіб важливим елементом підготовки є встановлення послідовності допиту співучасників. При цьому зважають на наявність злочинного досвіду (судимості), професійні навички в галузі електроенергетики та інші індивідуальні характеристики; роль у вчиненні злочину; обставини затримання; результати попередніх слідчих дій. При визначенні підозрюваної особи, яку має бути допитано першою, перевага надається тим, які не мають злочинного досвіду і практики спілкування з працівниками органів досудового розслідування, виконували другорядні ролі при вчиненні злочину, а також тим учасникам, злочинні дії яких підтверджуються найбільшою сукупністю доказів їх вини.

У підрозділі 3.3 *«Інші слідчі (розшукові) дії під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики»* досліджено особливості організації й тактики проведення обшуку (56,8 %) та слідчого експерименту (28,3 %), можливості яких не повною мірою використовуються для формування доказової бази у провадженнях цієї категорії.

Визначено, що в межах слідчого експерименту найчастіше проводяться експериментальні дії, пов'язані з відтворенням дій (87,1 %) (установлення можливості сприйняття якого-небудь явища, факту; визначення можливості виконати ті або інші дії (у тому числі самотійно) і часу, необхідного на їх виконання; з'ясування можливості і часу подолання певних відстаней за допомогою транспортних засобів або без таких). Водночас експериментальні дії, пов'язані з реконструкцією обстановки та обставин події (з'ясування механізму подій загалом або окремих деталей; підтвердження (спростування) можливості існування якогось явища; з'ясування механізму утворення слідів; визначення меж поінформованості або необізнаності злочинців про подію злочину) не реалізуються достатньо під час розслідування таких злочинів.

Визначено, що під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики обшуки проводились у таких випадках: під час розслідування були отримані дані, що свідчать про переховування в певному місці викрадених частин об'єктів електроенергетики, знарядь вчинення злочину (транспортних засобів) або інших об'єктів, які можуть бути речовими доказами у кримінальному провадженні (55,1 %); виявлені в результаті першочергових слідчих (розшукових)

дій сліди або речові докази вказували на певну особу як на ймовірного злочинця (25,4 %); підозрюваного затримали під час реалізації фрагментів об'єктів електроенергетики (15,8 %); підозрюваного затримали в момент вчинення злочину або відразу після цього (10,1 %).

ВИСНОВКИ

У дисертації сформульовано наукові положення та одержано результати, що в сукупності спрямовані на вирішення важливого наукового завдання на основі дослідження комплексу питань, пов'язаних з досудовим розслідуванням умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. Найсуттєвішими з них є такі:

1. Зважаючи на те, що ст. 194–1 КК України («Умисне пошкодження об'єктів електроенергетики») включено до КК України лише з 2005 р., окремих фундаментальних наукових досліджень з проблем розслідування таких злочинів практично не проводилось. Відтак методико-криміналістичне забезпечення розслідування умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики вимагає суттєвого доопрацювання. Враховуючи найбільш поширені способи вчинення таких злочинів, а також особливості предмета злочинного посягання, становлення наукового знання щодо методики їх розслідування досліджувалося в контексті розвитку основних положень розслідування майнових злочинів (злочинів проти власності), а також злочинів, спрямованих на інші об'єкти життєзабезпечення.

2. Предметами злочинного посягання найчастіше виступають конструктивні елементи опор повітряних ліній електропередач (78,5 %) і трансформаторних підстанцій (21,5 %). Обстановка вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики містить відомості про час, місце вчинення злочину, а також місце приховування викрадених елементів (складових) зазначених об'єктів та шляхи їх збуту. Типовою особою злочинця за ст. 194–1 КК України є чоловік, віком від 30 до 45 років, без постійного місця працевлаштування, мешканець сільської місцевості, раніше засуджений, із повною загальною середньою освітою, діяльність якого часто пов'язана з електроенергетичною галуззю (освіта, робота, зв'язки) або незаконними операціями з металобрухтом.

3. Маючи трикомпонентну структуру (дії, спрямовані на підготовку, безпосереднє вчинення та приховання наслідків злочину), спосіб учинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики визначається насамперед діями, що реалізуються у вигляді пошкодження або руйнування об'єктів електроенергетики, причинно-наслідковим зв'язком між цими діями та негативними наслідками, ступінь яких визначено в різних частинах ст. 194–1 КК України. Найбільш поширеними способами вчинення умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики є пошкодження електроопор шляхом демонтажу металевих кутників, степ-болтів, хомутів вантових тросів, розтяжок, заземлення (56,2 %); зрізання ліній електропередач (22,3 %); пошкодження трансформаторних підстанцій шляхом злиття мастила (12,1 %); викрадення обладнання з об'єктів електроенергетики (9,4 %).

4. Особливості обставин, що підлягають доказуванню на початковому етапі розслідування злочину, передбаченого ст. 194–1 КК України, зумовлені

необхідністю визначення точної геолокації та належності пошкодженого об'єкта електроенергетики певній юридичній особі; з'ясування функціонально-технічних характеристик об'єкта електроенергетики напередодні вчинення злочину для встановлення причинного зв'язку між діями злочинця та шкідливими наслідками, що можуть виникати під впливом інших чинників; встановлення виду і розміру завданої шкоди із залученням до кримінального провадження представника відповідного енергопідприємства. Встановлено, що важливим джерелом криміналістично значущої інформації є різні види документів, що надає потерпіла сторона (енергопідприємство).

5. Виокремлено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики залежно від обсягу та повноти інформації про подію злочину, визначеності даних про особу злочинця, джерела інформації про вчинення злочину, наявності даних про вчинення злочину групою осіб. Запропоновано алгоритми дій слідчих у визначених ситуаціях.

6. Основними формами використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, що досліджуються, є проведення експертиз (97,8 %), отримання консультацій та роз'яснень щодо технічних питань і специфіки функціонування об'єктів електроенергетики (89,2 %), залучення спеціаліста до проведення огляду місця події та інших слідчих дій (85,6 %), отримання допомоги для формулювання коректних запитань під час підготовки до допитів та призначення судових експертиз (45,4 %), проведення допиту спеціаліста як свідка (62,6 %).

7. Особливості огляду місця події під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики зумовлені, крім специфічних об'єктів огляду (конструктивні елементи та обладнання об'єктів електроенергетики), умовами інформаційного дефіциту, викликаного суттєвим спотворенням слідової картини злочину внаслідок часових змін та під впливом атмосферних явищ; обов'язковою участю у проведенні огляду представників енергопідприємства, на балансі якого перебуває пошкоджений об'єкт електроенергетики; виключною значущістю матеріальних носіїв інформації через часте вчинення таких злочинів в умовах повної неочевидності, що обґрунтовує обов'язкове залучення до огляду місця події інспектора-криміналіста для найбільш кваліфікованого виявлення та фіксації слідів злочину. Добір системи тактичних прийомів проведення огляду місця події при розслідуванні порушень означеної категорії визначається характером локалізації об'єкта електроенергетики та слідової картини злочину.

8. Проведення допиту під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики вимагає ретельної підготовки, яка полягає у вивченні додаткової спеціальної літератури, а також нормативно-правових, відомчих джерел і документації, наданої відповідним енергопідприємством у зв'язку з подією злочину; визначенні кола осіб, які володіють необхідною інформацією, та правильної послідовності проведення їх допитів; вивченні функціональних обов'язків та інших характеристик допитуваних; отриманні консультацій відповідних спеціалістів; доборі тактичних прийомів залежно від процесуального статусу допитуваної особи та наявності конфліктної ситуації. Найчастіше свідками умисного пошкодження об'єктів електроенергетики вважаються особи,

які виявили та повідомили про відповідні пошкодження, представники енергопідприємств, випадкові очевидці вчинення злочину, особи, які брали участь у затриманні злочинців, особи, які виступали свідками збуту викрадених частин об'єктів електроенергетики, особи, до яких злочинці зверталися напередодні вчинення злочину з метою отримання в тимчасове користування певних знарядь або обладнання для вчинення злочинних дій, спеціалісти в галузі електроенергетики та інших галузях.

9. Можливості слідчого експерименту (проводиться лише у 28,3 % проваджень) не використовуються в повній мірі під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. Водночас дана слідча (розшукова) дія є незамінною для отримання та закріплення фактичних даних про обставини вчинення злочину, які не було встановлено під час проведення інших слідчих дій (виявити знаряддя, місця переховування викраденого, інші сліди); перевірки достовірності показань свідків злочину, а також можливості існування фактів та явищ, які мають значення для розслідування (наявність або відсутність професійних чи кримінальних навичок підозрюваного, можливість здійснити демонтаж конструктивних елементів об'єкта електроенергетики за певний проміжок часу за допомогою використання тих чи інших знарядь); спростування неправдивої інформації, яку надає підозрюваний з метою приховання певних обставин злочину (факту групового вчинення). Під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики обшуки найчастіше проводять за місцем проживання підозрюваних (63,5 %), за місцем роботи підозрюваних (34,3 %), за місцем проживання їх родичів, знайомих (14,2 %), в інших місцях (дачі, гаражі, садові ділянки, транспортні засоби) (28,9 %). Об'єктами пошуку є викрадені (демонтовані) частини об'єктів електроенергетики, знаряддя вчинення злочину, транспортні засоби, які використовувались для переміщення злочинців та перевезення викраденого, пакувальні засоби або їхні фрагменти, подібні до тих, що були виявлені під час проведення огляду місця події, документи, що підтверджують торговельні операції, пов'язані з реалізацією викраденого майна, та інші об'єкти залежно від обставин конкретного провадження.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Шурашкевич В. М. Характеристика способів вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Приватне та публічне право*. Суми, 2017. Вип. 4. С. 152–155.

2. Шурашкевич В. Н. Возможности судебных экспертиз при расследовании умышленного повреждения объектов электроэнергетики. *Право и закон*. Бишкек, 2017. № 4. С. 172–179.

3. Шурашкевич В. М. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Порівняльно-аналітичне право (Електронне наукове фахове видання)*. Ужгород, 2017. № 6. С. 379–382.

4. Шурашкевич В. М. Допит свідків під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Прикарпатський юридичний вісник*. Івано-Франківськ, 2017. Вип. 6. Т. 2. С. 164–168.

5. Шурашкевич В. М. Типова особа злочинця та особливості обстановки вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. Одеса, 2017. № 29. С. 131–134.

6. Шурашкевич В. М., Грига М. А. Організаційно-тактичні особливості обшуку під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. Херсон, 2018. Вип. 3. С. 151–155.

7. Шурашкевич В. М. Особливості огляду місця події при розслідуванні умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. Ужгород, 2018. Вип. 48. Т. 2. С. 148–151.

8. Шурашкевич В. М. Значення документальних джерел інформації для встановлення причинного зв'язку під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Одеса, 12–13 серп. 2016 р.). Одеса, 2016. С. 115–118;

9. Шурашкевич В. М. Загальнебезпечний спосіб як обов'язкова ознака об'єктивної сторони умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Актуальні проблеми кримінального права: матеріали VIII міжвуз. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка* (Київ, 16 листоп. 2017 р.). Київ, 2017. С. 116–119.

10. Шурашкевич В. М. Передумови дослідження особливостей розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Матеріали VII наук. читань, присвяч. пам'яті академіка В. В. Конєйчикова* (Київ, 17 листоп. 2017 р.). Київ, 2017. С. 128–129.

11. Шурашкевич В. М. Слідова картина, що утворюється на місці вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи: матеріали міжвідомчої наук.-практ. конф.* (Київ, 24 листоп. 2017 р.). Київ, 2017. Ч. 2. С. 250–253.

12. Шурашкевич В. М. Тактичні особливості проведення огляду місця події при розслідуванні умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Запоріжжя, 26–27 січ. 2018 р.). Запоріжжя, 2018. С. 100–103.

13. Шурашкевич В. М. Особи, які можуть виступати свідками під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Харків, 16–17 лют. 2018 р.). Харків, 2018. С. 111–115.

14. Шурашкевич В. М. Можливості трасологічних досліджень під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Теорія і*

практика судової експертизи та криміналістики: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди 85-річчя д-ра юрид. наук проф. Н. І. Клименко (Київ, 27 лют. 2018 р.). Київ – Маріуполь, 2018. С. 400–402.

15. Шурашкевич В. М. Можливості слідчого експерименту під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Актуальні проблеми прав людини, держави та вітчизняної правової системи*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 6–7 квіт. 2018 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С. 102–105.

16. Грига М. А., Шурашкевич В. М. Залучення спеціаліста під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Актуальні питання досудового розслідування*: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 12 жовт. 2018 р.). Кривий Ріг, 2018. С.34–36.

17. Грига М. А., Шурашкевич В. М. Експертиза матеріалів, речовин та виробів під час розслідування умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики. *Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 21 листоп. 2018 р.). Харків, 2018. С. 51–53.

18. Шурашкевич В. М., Грига М. А. Розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики: метод. рек. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. 56 с.

19. Шурашкевич В. М. та ін. Протидія підрозділами захисту економіки Національної поліції України злочинам у паливно-енергетичному комплексі: метод. рек. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. 90 с.

АНОТАЦІЯ

Шурашкевич В. М. Розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2019.

Дисертація є першим в Україні дослідженням теоретичних засад та практичних питань методики розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. У роботі визначено найбільш поширені способи вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики та здійснено їх типізацію. Уточнено обставини, що підлягають доказуванню, окреслено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування. Виявлено особливості проведення огляду місця події, допитів, обшуків та слідчого експерименту і запропоновано відповідні рекомендації щодо удосконалення діяльності слідчого. Досліджено напрями та виокремлено форми використання спеціальних знань у таких провадженнях.

Ключові слова: умисне пошкодження об'єктів електроенергетики, кримінальне провадження, криміналістична характеристика, криміналістична методика, початковий етап розслідування, слідчі ситуації, слідчі (розшукові) дії, спеціаліст, судова експертиза.

АННОТАЦИЯ

Шурашкевич В. Н. Расследование умышленного повреждения объектов электроэнергетики. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2019.

Диссертация является первым в Украине исследованием теоретических основ и практических вопросов методики расследования умышленного повреждения объектов электроэнергетики. В работе сформулированы и обоснованы положения и выводы, имеющие значение для криминалистической науки, следственной и судебной практики. Определена степень изученности проблем расследования данных преступлений в трудах отечественных и зарубежных ученых и сделан вывод о необходимости существенного усовершенствования методического обеспечения таких расследований. Дано определение криминалистической характеристики умышленного повреждения объектов электроэнергетики как системы наиболее стойких и закономерных типичных признаков данных преступлений, которые проявляют наличие корреляционных связей между собой, определяют создание следовой картины преступления и способствуют эффективному проведению расследования, а также раскрыт ее элементный состав, включающий обобщенные данные о предмете, способе, обстановке совершения преступления и личность преступника.

Усовершенствован перечень обстоятельств, подлежащих доказыванию на первоначальном этапе расследования. Определено, что их спецификой является необходимость сбора данных о функционально-технических характеристиках поврежденного объекта электроэнергетики до и после совершения преступления. Основным источником такой информации признаны документы, представляемые предприятием, которому нанесен ущерб вследствие преступных действий.

На основе изучения практики расследования данных преступлений выделены наиболее распространенные способы их совершения, в частности: повреждения электроопор путем демонтажа металлических уголков, степ-болтов, хомутов вантовых тросов, растяжек, заземления (56,2 %); срезание линий электропередач (22,3 %); повреждение трансформаторных подстанций путем сливания масла (12,1 %); кражи оборудования с объектов электроэнергетики (9,4 %).

Выделены типичные следственные ситуации начального этапа расследования умышленного повреждения объектов электроэнергетики в зависимости от объема и полноты информации о событии преступления; определенности данных о личности преступника; источника информации о совершении преступления; наличия данных о совершении преступления группой лиц. Предложены алгоритмы действий следователя в указанных ситуациях.

Раскрыты основные формы использования специальных знаний во время расследования данных преступлений, а также установлены виды судебных

экспертиз, наиболее часто назначаемые в подобных производствах, предложен перечень возможных вопросов, разрешаемых в процессе их проведения.

Установлены тактико-организационные аспекты проведения допросов исследуемой категории производств, определены категории лиц, которые могут выступать в качестве свидетелей: лица, выявившие соответствующие повреждения объектов электроэнергетики; представители энергопредприятий; случайные свидетели совершения преступления; лица, являющиеся свидетелями сбыта украденных составляющих объектов электроэнергетики; лица, у которых преступники заимствовали инструменты, транспорт и иные средства совершения преступления; специалисты в отрасли электроэнергетики и других отраслей; инспекторы-криминалисты.

Изучены возможности, виды и тактические особенности проведения обысков и следственного эксперимента во время расследования умышленного повреждения объектов электроэнергетики.

Ключевые слова: умышленное повреждение объектов электроэнергетики, уголовное производство, криминалистическая характеристика, криминалистическая методика, начальный этап расследования, следственные ситуации, следственные (розыскные) действия, специалист, судебная экспертиза.

SUMMARY

Shurashkevich Vasyl. Investigation of deliberate damage inflicted to electric power objects. – Manuscript.

Thesis for PhD in Law, speciality 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Examination; Operational Search Activity. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2019.

This is the first monographic research of theoretical and practical issues determining the method of investigation of intentional damage inflicted to electric power objects in Ukraine. The most widespread methods of inflicting of intentional damage to electric power objects have been determined; their typification has been done. The circumstances to be proved during investigation have been specified, typical initial stage investigation situations have been outlined. The peculiarities of crime scene investigation, interrogations, searches and investigative experiment have been revealed; relevant recommendations for improvement of the investigator's activity have been offered. The directions of use of special knowledge in these criminal proceedings have been studied; the relevant forms of such use have been emphasized.

Key words: deliberate damage to electric power objects, criminal proceedings, criminalistic characteristic, criminalistic methodology, initial stage of investigation, investigation situations, investigative (search) actions, specialist, forensic examination.